

Forvaring: Et løfte om hjælp eller et liv i statens varetægt?

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

De færreste har adgang til Herstedvester Fængsel. Bag murene sidder nogle af landets farligste kriminelle. Dem, som de fleste kun kender gennem mediernes linser. Her får vi beskrevet deres grusomme og skræmmende gerninger, og vi følger med, når domstolene idømmer dem deres straf. Nogle af dem er så farlige, at straffen er en forvaringsdom.

I dette afsnit af Juristeriet dykker vi ned i et forskningsprojekt blandt de forvaringsdømte i Herstedvester Fængsel. Sammen med lektor Julie Laursen ser vi bl.a. nærmere på, om en forvaringsdom er en samarbejdsproces mellem staten og den dømt, eller om forvaring snarere bliver et evigt liv i statens varetægt?

I forskningsprojektet har lektor Louise Victoria Johansen og Tanja Hoffman Holm, cand.scient.soc., været henholdsvis mentor og projektstuderende.

Gæster: Lektor i kriminologi Julie Laursen
Vært: Lene Juhl Friedrichsen
Musik og lyd: Emil Tarp Vang
Redaktion: Lene Juhl Friedrichsen og Emil Tarp Vang

Optaget den 17. april 2024

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Intro

”Jeg har altid brug for lige at tage en dyb indånding og puste ud, når jeg kommer ud derfra og ligesom sænke skuldrene, fordi der er nærmest et tæppe af skyld og skam i luften derinde.” Dørene i Herstedvester Fængsel er lukket land for de fleste. Bag murene sidder nogle af landets farligste kriminelle. Dem, som vi kun kender gennem mediernes linser. Her får vi beskrevet deres grusomme og skræmmende gerninger og vi kan følge med, når domstolene idømmer dem deres straf. Nogle af dem er så farlige, at straffen er en forvaringsdom. Formelt er forvaring ikke en straf, men en strafferetlig særforanstaltning. Den er tidsubegrænset og tilfalder kun få personer hvert år. Det er en domstol der vurderer, hvornår den dømte ikke længere er til fare for omgivelserne og kan genvinde sin frihed.

I dette afsnit af Juristeriet tager vi jer med på besøg hos de forvaringsdømte i Herstedvester. Det gør vi sammen med Julie Laursen. Hun har en baggrund fra antropologi, og så er hun lektor i kriminologi her ved fakultetet. I Herstedvester har hun brugt timer i selskab med de forvaringsdømte. Hun har interviewet dem, været med på gårdture, i værksteder og været med,

når der har været koncert. Vi skal blive klogere på, hvem der sidder med en forvaringsdom i Herstedvester. Og vi skal se nærmere på, om en forvaringsdom er en samarbejdsproces mellem staten og den dømte – en proces, der hjælper den dømte og dermed også staten et bedre sted hen – eller om forvaring måske snarere bliver et evigt liv i statens varetægt. Mit navn er Lene Juhl Friedrichsen. Velkommen til.

Del 1

Lene Juhl Friedrichsen:

Og velkommen til dig Julie. Mange tak fordi du vil kigge forbi.

Julie Laursen:

Tak fordi jeg måtte.

Lene Juhl Friedrichsen:

Jeg har glædet mig rigtig meget til at tale med dig i dag, Julie. Du har jo brugt timer i Herstedvester. Kan du sige lidt om dem, som sidder med en forvaringsdom? Hvad har de med i bagagen?

Julie Laursen:

Ja, man kan sige, at de har det tilfælles, at de alle sammen er mænd. Og så kan man inddele dem, sådan overordnet set, groft sagt i tre grupper.

Den første gruppe, kan man sige, har ofte haft en vanskelig barndom, en vanskelig ungdom, ofte præget af misbrug, svigt fra familiens side, fra statens side, vold... Kaos i det hele taget. Og mange af dem har haft adskillige domme, før de får forvaring.

Så er der en anden gruppe, som typisk kommer fra en middelklassebaggrund. De har ofte uddannelse, aktivt fritidsliv, en god tilknytning til arbejdsmarkedet – i det hele taget, sådan, opåfaldende liv.

Og så er der den tredje gruppe af forvarede, som typisk har en IQ i den lave ende, eventuelt sammen med andre diagnoser. De har typisk haft en svær barndom, svær skolegang, meget sporadisk tilknytning til arbejdsmarkedet, ofte ikke uddannelse og store vanskeligheder i forhold til sociale kompetencer.

Lene Juhl Friedrichsen:

Umiddelbart er det gruppen med middelklassebaggrund, der stikker mest ud. Kan du sige lidt mere om dem?

Julie Laursen:

Altså, i 1997 ændrede man paragraffen i forhold til forvaring, fordi man gerne ville kunne idømme forvaring i flere tilfælde af sædelighed, altså meget alvorlig sædelighed. Så på den måde fanger man nu en gruppe af netop, hvad man kunne kalde mere middelklasse, veluddannede mænd, som man ikke ville have givet forvaring tidligere – og det var lovgivers intention, at lidt flere skulle have forvaring for sædelighed. Så det vil sige, at det er typisk mænd, som måske har begået incest eller som måske har enkelte domme fra tidligere, men slet ikke så alvorlig som forvaring.

Lene Juhl Friedrichsen:

Hvis vi lige skal tage tallene af forvaringsdomme i Danmark med, så har det ligget ret stabilt på en to-tre om året, men det ændrede sig altså i 2020, hvorefter vi har set en stigning. Og i 2023, altså sidste år, var der ti forvaringsdomme. 2/3 af dem er dømt for sædelighedskriminalitet. Kan du sige lidt mere om, hvilke krav der skal være opfyldt for, at man får en forvaringsdom?

Julie Laursen:

Det er kriminalitetskravet, kalder man det; farlighedskravet og nødvendighedskravet.

Farlighedskriteriet betyder, at den tiltalte har begået eller er tiltalt for en alvorlig voldsforbrydelse. Det kan være drab, voldtægt, alvorlig vold, alvorlige trusler, brandstiftelse eller forsøg på nogle af de her forbrydelser. Og så må den tiltalte også antages af frembyde nærliggende farer, kalder man det – altså fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed. Og så taler man om det her nødvendighedskriterie, og det betyder, at man finder det påkrævet at anvende forvaring i stedet for en tidsbestemt straf for at forebygge den fare, der ligger i farlighedskriteriet. Det betyder også, at forvaringsdømte er tilregnelig i gerningsøjeblikket – det er der mange, der blander lidt sammen, det her med: ”Jamen, er forvaring ikke det samme som en behandlingsdom?”. Det er det ikke! Fordi hvis det vurderes, at man var tilregnelig i gerningsøjeblikket – man vidste godt, hvad man gjorde – jamen, så kan man have nok så mange diagnoser og samtidigt være egnet til straf. Og hvis man er egnet til straf, så kan forvaring komme på tale eller tidsbestemt straf – eller livsstil selvfølgelig.

Del 2

Lene Juhl Friedrichsen:

Man kan på en måde sige, at forvaring som strafferetlig særforanstaltning er en sammenblanding af straf og behandling. Det forhold beskriver du som et spændingsfelt. Vil du ikke sige lidt mere om den dobbelthed, der ligger i statens mål med forvaring?

Julie Laursen:

Ja altså, staten og anklagemyndigheden, som jo repræsenterer staten, vil jo gerne forebygge ny kriminalitet og forhindre flere ofre, kan man sige. Og det er det jeg blev så optaget af i forhold til forvaring, fordi den spænding der kan være mellem kontrol og hjælp er bare så tydelig i forvaring. Der er en behandlingsdel, hvor målet er, at de kan prøveudskrives igen, når de ikke vurderes som farlige længere, men på den anden side er det selvfølgelig også en straf, en sanktion, en konsekvens af den forbrydelse, man har begået. Og mange af de begrundelser man bruger, når man f.eks. afviser, at folk i forvaring kan komme på udgang, det er med henvisning til retsfølelsen. Og retsfølelsen har jo ikke noget at gøre med et behandlingsbehov eller ønske – det er jo knyttet op til straffen og ofrene og samfundets syn på kriminaliteten. Så på den måde er forvaring så krystalklart i forhold til den her spænding.

Lene Juhl Friedrichsen:

Jeg kunne godt tænke mig at vende blikket mod de dømte, for det er jo dem, du har talt med i Herstedvester. Hvad siger de, når du spørger dem om, hvad de tænker om den straf, samfundet har givet dem? Hvordan modtager de den?

Julie Laursen:

Nogle interviewpersoner forstår godt, at det var den sanktion, de fik. Som Oliver – og det er ikke hans rigtige navn, alle navne er pseudonymer – sagde: ”Hvad skulle man ellers gøre med sådan et fjols som mig?”

Jeg spørger dem altid i interviewet, om de kan kende sig selv i mentalerklæringen, og det kan langt de fleste til en vis grad i hvert fald. De kan godt genkende de problemer – nogle af de problematikker, i hvert fald – der bliver rejst, og de kan godt se og beskriver en lyst til at arbejde med dem. Så de starter egentlig, mange af dem, med sådan en ret... Altså, man kan kalde det forsigtige optimisme. De har ofte været i varetægt i op til flere år, fordi de her sager tager lang tid. De bliver ofte anket, så man kan ende med at være i varetægt i flere år. Så når de kommer til Herstedvester, så kan de jo også have utrolig stor lyst til og mod på at gå i gang med behandlingen, fordi det jo samtidig er behandlingen der gør, at man kan have progression i sine forvaring – altså at man gradvist kan få større frihedsgoder, såsom udgang osv.

Lene Juhl Friedrichsen:

Og nu nævner du mentalerklæringen og derfor tænker jeg, at vi måske lige skal tilføje, at en mentalerklæring faktisk er et meget vigtigt dokument i alle forvaringssager. Det er den, der ligger til grund for retslægerådets vurdering af, om forvaring overhovedet er påkrævet og den danner også grundlag for den behandlingsindsats, der påbegyndes Herstedvester. Ja, og faktisk følger mentalerklæringen den dømte gennem hele afsoningen, for den har stadig betydning den dag, hvor en domstol skal tage stilling til, om forvaringen kan ophæves.

Men når det så er sagt, så vil jeg faktisk gerne tilbage til starten af afsoningen igen, for det lyder jo til at både staten og de forvaringsdømte på det tidspunkt ser en behandlingsnødvendighed. Og når du taler med de dømte, så fortæller de også om en lyst til forandring og et ønske om behandling. Men den optimisme, den forsvinder stille og roligt, som afsoningen skrider frem. Hvad er det, der sker?

Det der så sker er, at de forvarede beskriver ligesom... Altså, man kan næsten se dem komme ind ad porten, som en film, med energi på at få gjort noget ved deres problemer og at de begynder at kunne forestille sig, hvordan de kan komme ud af forvaringen. Og så bliver det mere og mere sådan en mur af langsomhed i Herstedvester, hvor fængslet ikke har travlt med at iværksætte alle mulige behandlingsinitiativer – ikke af ond vilje, men fordi de ved, at det kommer til at tage lang tid, før frihedsgoder – altså udgang – overhovedet kommer på tale. Så det her med at få sat ting i gang for tidligt, det er meningsløst, på en måde.

Lene Juhl Friedrichsen:

Hvad er det for et forløb, som de forvaringsdømte ser ind i – eller burde se ind i – for at opnå frihedsgoder?

Julie Laursen:

Det er sådan, at faktisk skal fængslet vurdere, om man kan. Det vil selvfølgelig være ledsaget udgang, altså med to betjente, så under meget kontrollerede forhold. Og det skal de ligesom tage op til overvejelse, når man har været anbragt i forvaring i to år. Men det er faktisk mere en sagsbehandlingsregel, som ikke fortæller os noget reelt om, hvornår en udgangs forløb starter, fordi det ville være en konkret og individuel vurdering. Man kan næsten beskrive det som sådan en trappe: Der starter man på det nederste trin, som hedder ledsaget udgang med to betjente. Det går man så med lang tid – det kan være årevis – og det forudsætter, at man ikke har nogen disciplinære sager, altså ikke laver noget ballade i fængslet.

Men så kan man tale om uledsagede udgange. Det bliver også gradvist optrappet, altså fra ganske få om året til meget mere. Når det så har stået på i en årrække, så begynder man at tale om udstationering til pension, hvor man så først er på fængselsvilkår – det vil sige meget stramme regler, altså fængselsregler – i et år. Og så overgår man til pensionsvilkår de sidste to år, hvor man så har lidt mere frihed. Og efter der kan man begynde at tale om prøveudskrivning til eget hjem og så kan man tale om ophør af forvaring.

Pointen med hele den historie er, at hvis man skal gøre sig håb om at komme ud af sin forvaring, så skal man ligesom op på første trappetrin og så klatre hele vejen op ad trappen. Og det er den følelse, der skaber frustration for mange af de forvarede: At de ikke engang kan komme op på det første trappetrin. Fordi der går så lang tid før det kan komme på tale, at man kan begynde at have ledsaget udgang – og så forsinkes resten af trappen jo.

Lene Juhl Friedrichsen:

Og hvad er det, de kigger ind i? Altså, hvor lang tid kan de forvente, at en forvaringsdom strækker sig over i dag?

Julie Laursen:

Noget af det, jeg prøvede at gøre i min forskning var at finde ud af, hvor lang tid folk egentlig konkret sidder, før de begynder det her udgangsforløb – og det viste bare hvad virkelig svært at svare på! Herstedvester selv har lavet en undersøgelse i 2011, hvor de viser, at forvaring faktisk udstrækker sig til næsten 15 år. Og det var dobbelt så lang tid, som da man målte det ti år tidligere, altså i 2001. Nu har vi 2024 og jeg forestiller mig, at det er mindst 15-16 år.

Del 3

Lene Juhl Friedrichsen:

Kan du sige lidt om, hvad grunden er til den her manglende progression og den langsommelighed, som du peger på?

Julie Laursen:

Det er svært at pege på et entydigt svar på, hvorfor tingene tager længere tid, men en del af forklaringen er helt sikkert, at det straffepolitiske område har set en lang række stramninger og en langt hårdere retorik og praksis, som betyder et større hensyn til retsfølelsen – altså en større optagethed af, hvad man kan gøre indenfor rammerne af retsfølelsen.

Lene Juhl Friedrichsen:

Hvad betyder det? Hvad er konsekvensen af det her? Altså både for den forvaringsdømte og samfundet?

Julie Laursen:

Ja, altså, jeg synes at en af mine interviewpersoner beskrev det rigtig godt, hvor han sagde, at forvaring er en slags kontrakt mellem ham og samfundet. Og der mente han ligesom at hvis de forvaringsdømte opretholder deres del af kontrakten – altså, man kan sige, at der er en kontrakt om at lade sig behandle, forbedre sig, mindske sin risiko for at begå ny kriminalitet – jamen, så bør staten jo også opretholde sin del af kontrakten, altså i sidste ende ophæve forvaringsdommen. Men først og fremmest jo også bare gøre, at man ligesom får adgang til den her trappe. Det ord, der går rigtig meget igen er magtesløshed; ”Jeg føler mig magtesløs i forhold til systemet”, siger de. De føler sig meget langt fra friheden. Altså, forvaringen blev også sat i verden for, at man kunne fremme motivationen til at deltage i behandling. Det er klart, at hvis du har en tidsbestemt straf, så kan du i princippet jo afsone den og gå ud af fængslet. Det kan man jo ikke med en tidsbestemt straf, så man var interesseret i at skabe et bedre grundlag for en god behandlingsalliance mellem behandler og forvarede. Og det er den, jeg er bekymret for, også kan smuldre, hvis forvaringen fortsætter med at strække sig så langt.

Lene Juhl Friedrichsen:

Ja, og så har vi jo også livstid. Og på papiret betragtes forvaring jo som mere lempelig end livstid, fordi man gradvist kan opnå frihedsgoder ved at indgå i behandling. Men altså, hvor godt stemmer det egentlig overens med den praksis, du har mødt?

Julie Laursen:

Du peger jo på en helt rigtig problematik, som er at hvis forvejen udstrækker sig lige så langt som livstid nu, så kan de jo sidestilles. Så kunne man jo godt overveje, om man skal have to sanktioner, der på en måde meget minder om hinanden, men hvor den ene ligesom vælges, hvis det ikke er alvorligt nok til livstid. Det argument kan man jo ikke så godt bruge, hvis man faktisk sidder i forvaring lige så lang tid som livstid. Så det er faktisk lidt... Det er et empirisk spørgsmål i virkeligheden: Om det er to forskellige sanktioner efterhånden?

Lene Juhl Friedrichsen:

Hvis vi her mod slutningen skal blive lidt løsningsorienterede, hvad kan vi så gøre ved det her?

Julie Laursen:

Hvis jeg skulle komme med nogle anbefalinger, kan man sige, så ville jeg sige, at først og fremmest synes jeg, at man skal iværksætte en grundig statistisk undersøgelse af, hvor langt forvaringen rent faktisk udstrækker sig. Men ikke bare det, men også i forhold til den her trappe – altså, hvornår får man diverse frihedsgrader?

Og for det andet, så mener jeg, at man bør opdatere anklagemyndighedens årsberetning fra 2003-2004. Den er jo 20 år gammel, men den er stadig meget vigtigt dokument for domstolene. Det er ligesom den, der beskriver grundigt, hvad forvaring er, hvad intentionen var og den har en lang række eksempler på retspraksis indenfor forvaring.

Så mener jeg måske stadig, at man bør kigge til norsk lovgivning, fordi i Norge fastsætter dommeren en tidsramme for forvaring. Den bør sædvanligvis ikke overstige 15 år og den kan ikke overstige en 21 år, på nær i meget alvorlige tilfælde af terror. Hvor i Danmark skal den forvarede ligesom bevise, at han ikke mere er farlig, der i Norge skal anklagemyndigheden bevise, at han stadig er farlig. Men bare det, at der er nogle holdepunkter for den forvarede – en fast tidsramme – kan måske skabe en smule mere håb og motivation i virkeligheden.

Lene Juhl Friedrichsen:

Julie, vi når desværre ikke mere. Mange tak fordi du kiggede forbi.

Julie Laursen:

Tak fordi jeg måtte komme.

Outro

Du har lyttet til Juristeriet; en podcast fra Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet. Tak for nu.